

DE GROETE STRATE BUTEN TURRE (Vervolg)

VAN DE HOLSTRAAT TOT DE RASPHUISSTRAAT

We steken de Holstraat over en aan de hoek van deze straat en van de Hoogstraat staan we voor de zeer mooie en gerestaureerde huizenrij met de huidige nrs. 33, 35 en 37, waarin het Gemeentekrediet gevestigd is en zich ook een Advokatenkantoor bevindt.

Ook deze plaats en haar onmiddellijke omgeving hebben een lange en belangrijke geschiedenis achter de rug want het is aan de splitsing van Hoogstraat en Holstraat dat in de eerste helft van de 12de eeuw de "LEPROZERIJ", toegewijd aan de H. Maria werd opgericht, ook genoemd "LAZERIJ", LAZARUS-

Fig. 16. Hoek Holstraat-Hoogstraat, Huizenrij nrs. 33, 35, 37. Eigen foto, juli 1994.

GASTHUIS" en later "RIJKE GASTHUIS".

Eerst een woordje over de huizenrij zelf waarvan we hierbij een foto geven (Fig. 16), zoals die er heden in 1994 voorkomt, na de geslaagde restauratie van 1966.

Aan de kant van de Holstraat heeft het hoekhuis een gevel van acht traveeën en twee bouwlagen van baksteen en zandsteen; een trapgevel van drie traveeën en één getrapte dakkapel. Op de hoek zelf bevindt zich in een nis een mooi O.L. Vr.beeld.

Aan de kant van de Hoogstraat telt de gevel tien traveeën en twee bouwlagen onder zadeldak met leipannen; een overkragende bovenbouw met tudorbogen van baksteen en zandsteen op consoles, terwijl er drie dakkapellen zijn in trapvorm.

De toenmalige Stadsarchivaris van Gent, de heer Antoon Wyffels, schreef in 1967, dat deze huizen dateren uit de 16e eeuw en vrijwel zeker gebouwd zijn tussen 1542 en 1558. Steeds volgens zelfde auteur werden de huizen, vanaf het tijdstip dat ze werden gebouwd tot in de tweede helft van de 17de eeuw, door het "RIJKE GASTHUIS" aan partikulieren verhuurd en werden ze in de 18de eeuw verkocht. In de loop van de 19de eeuw werden de huizen eigendom van de Openbare Onderstand. Op het einde van de vorige eeuw zouden er aan deze panden herstellings- en restauratiewerken uitgevoerd zijn.

Rond de eeuwwisseling bevond er zich in het hoekhuis een herberg: "Bij Naardje", naar de naam van de man, die de drankgelegenheid uitbaatte, met als uithangbord "Prins Poniatowski". Dit laatste stelde de Prins te paard voor, waardoor de herberg in de volksmond "Het Lancierke" werd genoemd. Ter illustratie geven we een foto uit die periode, rond 1900, (Fig. 17). Op de hoek bevond zich de herberg met het uithangbord; daarnaast was er een "Restaurant tenu par M. V. De Graeve" - "Boucherie"; het laatste pand werd ingenomen door het "Estaminet Jerusalem". De foto is ook interessant omdat ze de architectuur en de toestand van de gevels laat zien op dat ogenblik.

In 1966 ondergingen deze huizen, die meer en meer aan het vervallen waren, door toedoen van het Gemeentekrediet een zeer grondige restauratie. Deze werd doorgevoerd onder de deskundige leiding van de heer P. Eeckhout, architect en destijds Conservator van het Museum van Schone Kunsten te Gent. Het resultaat van deze restauratie was opmerkenswaardig.

Naast deze mooie huizenrij bevindt zich aan het huidig nr. 39 een grote herenwoning met bepleisterde en beschilderde lijstgevel van zes traveeën, drie bouwlagen, een rechthoekige poort en een zadeldak met pannen. In "Bouwen door de Eeuwen heen in Vlaanderen" wordt er melding van gemaakt dat de huidige voorgevel grotendeels dateert van 1841 en verhoogd werd einde van de 19de eeuw. Voorheen, wordt er verder gezegd, was het een barokhuis van twee bouwlagen met twee getrapte dakvensters en barokke deur.

Fig. 17. Hoek Holstraat-Hoogstraat, Huizenrij nrs. 33, 35, 37; einde vorige eeuw-begin deze eeuw.

In dit herenhuis woonde van in de jaren '20 tot aan zijn overlijden in 1956 de heer Albert Kluyskens, die Professor was aan de Rechtsfaculteit van de Gentse Rijksuniversiteit en tijdens het Academiejaar 1950-51 voor een periode van drie jaar tot Rector van diezelfde Universiteit benoemd werd. Daarna kwam zich in de woning Dr. Coffyn vestigen die er ook heden nog verblijft. We geven hierbij van het huis aan het huidig nr. 39 in de Hoogstraat een foto (Fig. 18), die dateert van oktober 1994.

We hebben het daarstraks gehad over de historische betekenis van deze plaats en van haar omgeving. Laten we dus nu even terugblikken op wat er zich eeuwen geleden afspeelde. We gaan heel ver terug in de tijd.

Toen de vreselijke kwaal der melaatsheid, die reeds in de verste Oudheid bestond, zich in de loop der eeuwen ook in onze gewesten steeds maar verder uitbreidde, ontstonden op heel wat plaatsen "Leprozerijen". In Brugge was er

Fig. 18. Hoogstraat, pand nr. 39 (midden op de foto). Eigen foto, 1994.

reeds in 1062 "buiten de muren" een dergelijke instelling. Omstreeks 1146-1147 werd er ook hier "buten Turre", ter hoogte van de Holstraat en de Hoogstraat, op een stuk grond, dat in leen was gegeven door de Sint-Baafsabdij, een "LEPROZERIJ" opgericht die toegewijd was aan de H. Maria, ook "LAZARUSGASTHUIS" of "GODSHUuze TER LAZARIE", "GASTHUYs VAN O.L. VROUW TER LAZARIEN" en later ook "RIJKE GASTHUIS" genoemd.

De naam "Lazarusziekte" sloeg op de Bijbelse melaatse Lazarus. Het hospitaal waar de besmette personen opgenomen werden heette men Lazaret. In het Frans sprak men, met betrekking tot de ziekte, over: Lèpre, Ladrerie, mal Saint-Lazare ou Saint-Ladre; en diegenen, die er door aangetast waren, werden lépreux, ladres, mésels, mésiaux en grands malades genoemd.

De Zusters en Broeders, die in de Leprozerij de melaatsen of lepralijders verzorgden, behoorden tot de "Congregatie van het Gemeene Leven" en onderhielden de regel van Sint-Augustinus. Ze kregen hun eerste standregelen, na de opening van het gesticht, van de Bisschop van Doornik.

Reeds in de loop van de 12de en de 13de eeuw verwierf het gesticht aanzienlijk grondbezit in het Marialand.

Aangezien de Leprozerij opgericht werd door de stedelijke overheid, werden enkel Gentse poorters of poorterskinderen aanvaard. Bij de eerste tekenen van de kwaal moest de zieke zich aan een onderzoek laten onderwerpen. Werd hij besmet bevonden, dan zond men hem naar het hospitaal. Door de burgerlijke en geestelijke overheid werd de afzondering bevolen.

Bij Fr. De Potter lezen we dat hij, die in het gasthuis als zieke werd opgenomen en ongehuwd was, al zijn goederen, zowel roerende als onroerende moest afstaan. Had de zieke vrouw en kinderen, dan moest hij een derde van zijn bezit aan de gemeenschap laten. Voor een gehuwde zonder kinderen was dat de helft.

De toestand van hen, die door de ziekte aangetast waren, was verschrikkelijk; ze waren, zoals een Schepenenacte van 1412 het uitdrukt, "ghesleghen metter roeden der lazarien".

In "8 Eeuwen Gentse Ziekenhuizen" wordt de mening geopperd dat daar, waar later op de hoek van de Holstraat tussen 1542 en 1558 de huizen werden opgericht, waarover we het hierboven gehad hebben, het gebouw stond waar de melaatsen werden opgevangen.

Een apart woord over de Statuten van 1236 van de Leprozerij of Lazerij want om redenen van taalkundige aard verdienen ze onze bijzondere aandacht.

In de Middeleeuwen was het Latijn de taal van de ambtenarij. Pas op het einde van de 12de eeuw begon men oorkonden op te stellen in de volkstaal. Dat gebeurde eerst in het Zuiden van Frankrijk en die volkstaal was het Provençaals. Daarna ging het gebruik van de volkstaal over naar het Noord-Westen van Frankrijk en vandaar sloeg het over naar Vlaanderen en later naar Brabant.

Dank zij Dr. Maurits Gysseling weten we dat de Statuten van de Lazerij, die dagtekenen van 1236, de oudst bewaarde ambtelijke tekst is die integraal in het Nederlands werd gesteld.

In het monumentale werk van Maurits Gysseling: "Corpus van de Middelnederlandse Teksten (tot en met het jaar 1300)" wordt gezegd: "Deze Middelnederlandse statuten zijn de gelijktijdige vertaling van Latijnse statuten van 1236, die eveneens in origineel voorhanden zijn. Beide versies werden uitgegeven door M. Gysseling, "De statuten van de Gentse leprozerie van 1236" (Studia Germanica Gandensia 5, 1963, 9-43). Over de historische inhoud: Christiane De Coninck en Wim Blockmans, "Geschiedenis van de Gentse Leprozerie "Het Rijke Gasthuis" vanaf de stichting (ca. 1146) tot omstreeks 1370 (Annalen van de Belgische Vereniging voor Hospitaalgeschiedenis 5, 1967, 5-44).

De aanhef van de tekst van deze statuten luidt als volgt:

"Dit es de regle der gandser brodre/ende sustre uander lazerze hus uan gent / die gestarct es uan den biscop./

Op het einde van deze tekst leest men dan: "Hier endet de regle. Nu beginnen / de seden uan den hus." Deze "seden" worden daarna breedvoerig uiteengezet. Dr. Maurits Gysseling verklaarde mij dat de Middelnederlandse tekst vollediger is dan de Latijnse en een paragraaf meer bevat. Volgens hem is het niet uitgesloten dat oorspronkelijk een tekst in het Nederlands werd opgesteld, daarna vertaald werd in het Latijn en dat deze laatste op zijn beurt nogmaals in het Nederlands werd omgezet.

Dat de tekst in het Nederlands werd gesteld, hoeft niet te verwonderen want hij moest worden voorgelezen aan de melaatsen en die kenden geen Latijn evenmin trouwens als de Zusters en de Broeders.

De uitgave van "De Statuten van de Gentse leprozerie van 1236" door Maurits Gysseling is op historisch en taalkundig gebied van bijzonder groot belang. Ze draagt echter ook bij tot een beter en grondiger inzicht in de werking van de Gentse Leprozerie.

We hebben reeds eerder gezegd dat, vermits de Leprozerij door de stedelijke overheid opgericht werd, enkel Gentse poorters en poorterskinderen aanvaard werden en welke voorwaarden er gesteld werden. Vermits de Leprozerij door en voor de Gemeente gesticht werd, had deze het bestuur en het toezicht over de inrichting. Deze werden uitgeoefend door twee Schepenen van de Keure, voogden genoemd en die bijgestaan werden door Vinders. Wat tot het geestelijk domein behoorde, namelijk de Gemeenschap van Zusters en van Broeders, werd verordend door de Bisschop van Doornik. De Overste van het Gasthuis moest evenwel door het Stadsmagistraat aanvaard worden. Dat door het personeel van het Gasthuis echter soms een loopje werd genomen met de Regels, blijkt o.m. uit klachten van de zieken bij de Schepenen.

Het Gasthuis kon zich in de loop van de tijd dermate verrijken dat men reeds

in de 14de eeuw sprak van het "RIJKE GASTHUIS".

Het Gasthuis had niet enkel aanzienlijk grondbezit verworven in het Maria-land. De Leprozerij had ook belangrijke inkomsten. Teneinde het gesticht toe te laten in zijn onderhoud te voorzien, hadden de Schepenen aan de inrichting de opbrengst afgestaan van het "lepelrecht", met andere woorden, volgens Fr. De Potter: uit elke zak tarwe, rogge, haver, rond of plat zaad en al ander, dat met droge maat gemeten werd, te Gent ter markt gebracht, verkocht of op zolder gestort, kreeg de Leprozerij drie grote koperen lepels per mud, en min of meer naar gelang de hoeveelheid. Van de granen en zaden, die met een schip binnen de stad gebracht werden om op zolder uitgestort te worden, had het gesticht recht op een schop per 20 mud, wanneer de lading voor een koopman bestemd was; slechts op één schop, om het even hoeveel de lading bedroeg, als het graan besteld was door een poorter.

Behalve het "lepelrecht", had het Gasthuis ook nog het "strekelrecht". Dit omvatte al wat bij het effenstrijken van de gevulde maat met de strekel of stok eruit viel. Nog niet zo slecht bedacht.

Dat de inning van het "lepelrecht" en van het "strekelrecht" dikwijls aanleiding gaf tot moeilijkheden en betwistingen, zal zeker niet verbazen.

Het Gasthuis had ook nog het recht der kolenmaat, "sedert dat men colen te Ghent brachte van vremden landen, omme te vercoepene, mids fauten van quader maten daer men in dien tiden mede plach te metene". Dit recht werd evenwel niet geëist van een poorter, die kolen verkocht aan een ander poorter. De inkomsten bestonden verder ook uit de opbrengsten van het land en het werk van de zieken; uit de goederen en gelden afgestaan door de zieken en uit giften en schenkingen van rijke poorters.

We hebben reeds gezegd, dat de inning van het "lepelrecht", dat verschillende eeuwen stand hield, dikwerf aanleiding gaf tot moeilijkheden en betwistingen, ook tot processen. Dit was het geval in de loop van de 14de, 15de en 16de eeuw.

Maar ook onder de armoedige en hongerige bevolking leidde de inning van dit "lepelrecht", onder meer tijdens de reeds zo woelige periode van de godsdiensttwisten van de 16de eeuw, tot wrevel en onvrede.

Paul Kenis laat in zijn historische roman: "Uit het Leven van Lieven De Myttenaere", uit de tijd van de beeldstormers te Gent, zijn hoofdpersonage daarover aan het woord en die vertelt: "Ook geviel het, dat te dien tijde het koren zeer in prijs steeg, dan wanneer veel schamele arbeiders, zoals daar waren de volders, twijnders en droogscheerders, de lastdragers en kordewagenkruiers, zonder werk zaten, waardoor dit volk desperaat en ongedurig werd. Toen in twee dagen tijd de prijs van het koren met twee schellingen per zak opsloeg, ofschoon de gewassen te velde zeer overvloedig stonden, begon het gemeen volk te murmureeren en liep saam op den Koornaard, waar met de Woensdagmarkt veel korenkoopers aanwezig waren."

Het geroep en gejuw horende, spoedde Lieven De Myttenaere zich ter plaatse. We laten hem verder aan het woord: "Klokslag elf waren, volgens gewoonte, de broeders uit het Rijke Gasthuis met hun houten lepels gekomen om hun lepelrecht te nemen, 't is te zeggen één lepel uit iederen zak graan, die ter markt wordt gebracht. - Kijk, die vetgemeste papen, die alweer hun deel van het arm volk komen afnemen! had er iemand geroepen; daarop waren de broeders door de vrouwen zoozeer beschimpt en geslagen zelfs, dat zij smadelijk de vlucht moesten nemen."

"Toen ik daar kwam", zo gaat De Myttenaere verder, "was de Koornaard volop in rep en roer; de uitstallingen van de berieleggers werden omvergestooten en hun zakken uitgeschud of met messen doorkorven, zoodat het graan over de keien stroomde, waar het jammerlijk vertrappeld werd. Veel koopers lieten hun waar in den steek, om ijlings in de nabije huizen een schuilplaats te zoeken, maar het grauw geraakte steeds rumoeriger en overal werd geschreeuwd: "Smijt ze dood, de uithongeraars! Vive le Geus en Papen uit!"

Het verging de Broeders van het Rijke Gasthuis aldaar niet veel beter, vertelt De Myttenaere nog: "Een lepelbroeder van het gasthuis, die niet bijtijds had kunnen vluchten, lag jammerlijk ten gronde gesmeten door de woedende wijven, die hem met de houten schoppen der graanmeters ten bloede sloegen, totdat de wacht hem met veel moeite uit haar handen verlossen en veilig in het Chastelet voeren kon."

Tot zover een stukje uit het Dagboek van Lieven De Myttenaere.

Na de parenthesis over de inning van het "lepelrecht" en zijn perikelen, keren we terug naar de Leprozen.

Niet allen, die door de ziekte aangetast waren, verbleven evenwel in de Leprozerij. Aan begoede lieden werd toegestaan om zich op de akker, buiten de huizenkom van de gemeente, op geringe afstand van de baan, in een kleine houten woning terug te trekken. Dat waren dan wat men noemde: "de Veld- of Akkerzieken". Ook zij stonden onder het gezag en de bescherming van het Magistraat.

Te Gent waren er aan al de uiteinden van de stad "Akkerzieken". Volgens Fr. De Potter maakt het Weezenboek over 1470-1471 er melding van dat er zich "Akkerzieken" bevonden "ter Waelporte", "ter Mudeporte", "ter Dendermondsche porte", "ter Keyserporte", "ter Sinte Lievinsporte" en "ter Petercelle porte".

Die "Akkerzieken" stonden onder toezicht van een voogd; kwamen te recht voor deken en vindere en werden opgesloten in de Braempoorde wanneer ze zich schuldig hadden gemaakt aan strafbare feiten.

De zieke mocht zich niet buiten zijn verblijf begeven zonder "vlieger" of mantel; de blote benen moesten goed zichtbaar zijn en het hoofd moest bedekt zijn met een "caluwen hoed" (van vilt) met daarop een riem van wit leder.

In onze stad droegen de melaatsen een speciale kledij van grijze kleur met

daarin rode draden, opdat de sporen van bloed minder zouden opvallen, "... met sommige roode draen gheminghelt, opdat men te min bekenne het bloed, dat hemlieden dicwils up de cleeren, up den leppe uut den neusgaten es vallende" (1424).

Van de arme en behoeftige melaatsen werd aangenomen dat "die bidden ende metter cleppe gaen voor der goeder lieden duere". De melaatsen, die bedelden, moesten dus met een "cleppe" de andere mensen waarschuwen over hun nabijheid en een schotel bij hebben om er de aalmoezen mee in ontvangst te nemen. Er waren ook "Zwervende Lazarussen". In de meeste gasthuizen was voor die zwervers een zaal of een afzonderlijk gebouw voorbehouden waar ze één of meerdere nachten mochten verblijven.

Alhoewel aan de zieken, door de aard zelve van de verschrikkelijke kwaal, reeds een ellendig lot beschoren was, waren er toch nog gewetenloze lieden, die de gelegenheid te baat namen om hen geldelijk uit te buiten. Zo maakt Fr. De Potter er melding van dat de deken der Vinders van de lazaruszen te Gent, in de loop van de 16de eeuw een recht van 1 stuiver in het jaar van elke akkerzieke eiste "omme daermede een maeltijt te schynckene ende goede chiere te makene". De Vinders en hun deken eisten voor allerlei zaken meer dan hen toekwam en gingen zelfs zover de bedelklep te verhuren aan gezellen die niet besmet waren. Het is dan ook niet te verwonderen dat de Gentse Akkerzieken de willekeur van hun meesters moe werden en aan Karel V een klacht lieten geworden in verband met de verergering van hun lot. De Vorst kwam dan ook tussenbeide en trof maatregelen om die misbruiken tegen te gaan.

Het lot van de lepralijders moet soms echt gruwelijk geweest zijn. Bij Louis Torfs lezen we o.m.: "L'expulsion des lépreux, de la société, était accompagnée de certaines cérémonies lugubres; voici comment elles se pratiquaient, d'après un ancien rituel de Trèves: "Le lépreux que le curé de sa paroisse était venu chercher processionnellement, pour le conduire de sa maison à l'église, y était revêtu d'un drap mortuaire, et placé dans une chapelle ardente; on lui chantait les prières des morts, et on lui faisait les aspersiones et les encensements ordinaires. Le service terminé, et après un discours touchant du curé, le lépreux ôtait ses habits pour se revêtir de ceux qu'il devait désormais porter..." Dat er zich tijdens dergelijke ceremoniën ontroerende tafereelen afspeelden, kan men zich best voorstellen. Ook psychisch allicht niet zonder gevolgen.

Alhoewel wordt aangenomen dat in de Gentse Leprozerij gepoogd werd om de zieken een menselijker bestaan te bezorgen, stond het beheer van het Gasthuis niet steeds in een goed daglicht. Bij een inval in het Gasthuis door de beeldstormers in Augustus 1566, waarbij zeer ernstige schade werd aangericht, zou men zeer veel geld in de kamers van de Zusters en de Broeders gevonden hebben, waardoor het vermoeden rees dat ze zich zouden verrijkt hebben ten koste van de zieken.

Nadat de melaatsheid in de loop van de 16de eeuw geleidelijk afnam, was ze in

het begin van de 17de eeuw in onze streken zo goed als verdwenen, zodat de Leprozerij als dusdanig geen verdere bestaansreden meer had. Inmiddels was de samenwerking tussen de Broeders en de Zusters ook mank gaan lopen. In 1604 zou de laatste Broeder vertrokken zijn. De Zusters bleven zodoende alleen over.

In 1611 richtten de Gentse Schepenen zich tot de Aartshertogen Albrecht en Isabella met het verzoek de goederen van de Leprozerij te mogen aanwenden ten behoeve van het onderwijs voor arme kinderen terwijl er zou voor gezorgd worden dat de Zusters in hun onderhoud konden blijven voorzien. De Aartshertogen zagen daar geen bezwaar in maar de Zusters, daarin gesteund door de Bisschop, spanden een proces in dat pas in 1623 beëindigd werd. De goederen werden verdeeld. De ene helft van het bezit zou worden besteed aan de oprichting van armenscholen; de andere helft met de gebouwen en de tuinen van de Leprozerij ging naar de Zusters die een erkende religieuze regel moesten aannemen. Deze laatsten kozen voor de regel van Sint-Benedictus en werden daarom Benedictinen of Benedictinessen geheten.

Zo werd het Gasthuis een abdij, die de "ABDIJ VAN HET RIJKE GASTHUIS" werd genoemd. Door de voormelde verdeling van de goederen ontstonden anderzijds de scholen van de Kuldere en van de Blauwe Meisjes.

Een groot deel der Abdij, waaronder de Kapel, werd in de loop van de 17de eeuw herbouwd; de meeste bouwwerken kwamen er in de periode tussen 1637 en 1700. De derde abdis, Eleonora du Blioul speelde daarbij een grote rol.

Op 30 november 1794 legden de Fransen de abdij een zware belasting op. Op 14 juli 1796 werd elke kloosterzuster nogmaals voor een aanzienlijk bedrag belast maar ze betaalden het niet. Op 14 september 1796 viel er een wet die alle geestelijke corporatiën afschafte. In Oktober kwamen twee commissarissen de suppressiewet voorlezen en op 7 november 1796 werden de koorzusters en lekezusters uit het klooster gezet. Weinige maanden later, in februari 1797 werd de Abdij, die in openbare veiling was gebracht, teruggekocht door een zekere heer De Grave, die handelde in opdracht van de Zusters.

In 1798 betrokken de Abdis en de Zusters opnieuw het klooster; sommige kamers werden verhuurd aan partikulieren terwijl andere plaatsen dienden als leslokaal voor seminaristen.

Na de beschieting van Vlissingen door de Engelsen deed de Abdij nog dienst als krijgshospitaal en moesten de Zusters opnieuw de gebouwen verlaten.

In 1817 verhuurde de laatste Abdis de gebouwen aan de Burgemeester van Gent. In een gedeelte ervan werd een stedelijk "Liefdadigheidswerkhuis" ingericht ter bestrijding van de bedelarij en met het doel werklozen werk te bezorgen. Daar werkten enkele honderden mannen, die er vooral zakken weefden.

In 1824 verkocht Zuster Johanne Heyne, die optrad in naam van de overblijvende leden van de gemeenschap, de gebouwen aan Kanunnik P.J. Triest, die ze verder bleef verhuren aan de Stad.

Het Stadsbestuur van Gent deelde in februari 1828 aan de bevolking mede dat, benevens op twee andere plaatsen, "een school voor kinderen van het mannelijk geslacht van behoeftige of minvermogende ouders, inwoners van Gent, zou worden geopend in de Oude Abdij van het Rijke Gasthuis, Hoogstraat." Wegens de grote werkloosheid, die in Gent heerste, moest in 1831 steeds meer ruimte worden voorzien voor de "Liefdadigheidswerkplaats". De school verhuisde dan ook naar het Pakhuis maar in 1833 werd de jongensschool terug overgebracht naar de Hoogstraat. In Augustus 1834 brachten Koning Leopold I en Koningin Marie-Louise een bezoek aan de school. In 1836 telde de school 788 leerlingen.

In welke toestand de lokalen zich bevonden wordt duidelijk door wat te lezen staat in de "Messenger de Gand et des Pays-Bas" van 15.9.1838: "Il devient urgent de s'occuper des locaux. Pour ne pas aller très loin, il est certain que le local n°2 (de jongensschool in het Rijke Gasthuis) est très nuisible; nous devrions presque dire mortel. Qu'on se figure une grande, large et haute église, à peine séparée en quelques pièces par quelques morceaux de grosse toile, dans laquelle environ 700 enfants sont placés, divisés en 10 classes et instruits par autant d'instituteurs".

Hoe zag de oude Abdij van het RIJKE GASTHUIS eruit in het eerste kwart van de 19de eeuw? Wel er bestaat een prent die ons toelaat er ons een beeld van te vormen. Jan Joseph Wynants, een Hollands soldaat, die tussen 1820 en 1823 in

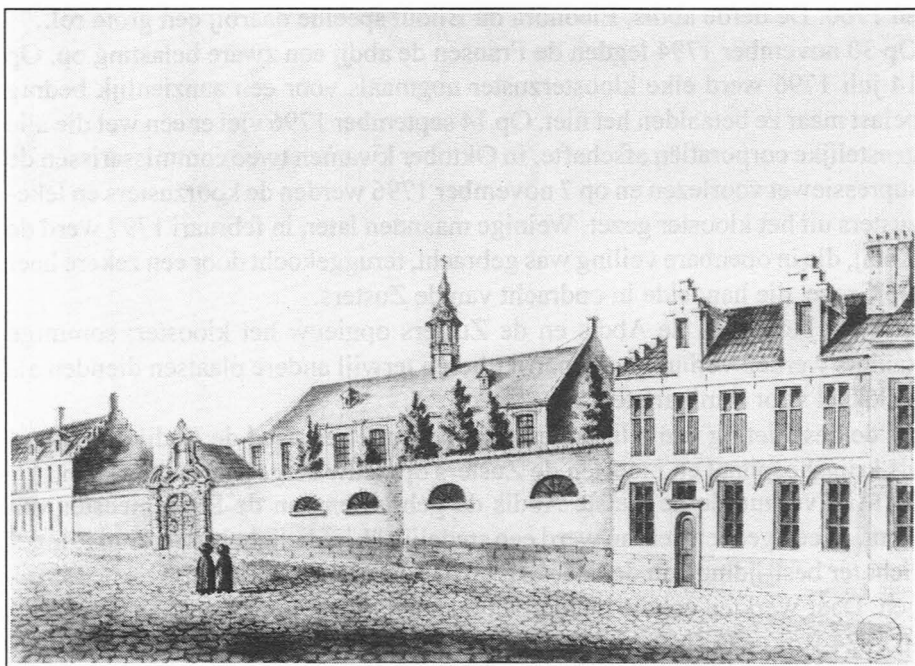

Fig. 19. Hoogstraat. Het Rijke Gasthuis; Akwarel van J. Wynants 1820-1823; Atlas Goetghebuer - Stadsarchief Gent.

Gent gekazerneerd was, maakte tijdens zijn tochten doorheen de stad, talrijke akwarellen. Een daarvan stelt de gebouwen van de oude Abdij van het Rijke Gasthuis voor. We geven hierbij een foto (Fig. 19) van deze akwarel, die voorkomt in de Atlas Goetghebuer en op het Gents Stadsarchief berust. Op de afbeelding ziet men de kloostermuur, de ingangspoort en de kerk, bekeken vanuit de Hoogstraat.

In 1845 werden de gebouwen van de voormalige Abdij aangekocht door de Paters Dominicanen maar het duurde nog tot in 1854 vooraleer deze laatsten, vanuit hun toenmalig verblijf in de Peperstraat, naar het nieuw klooster konden verhuizen want tot in 1853 bleven de gebouwen nog verhuurde aan de Stad. De paters hadden inmiddels wel een nieuwe kerk gebouwd in de Holstraat en die werd in 1854 plechtig ingewijd. De kapel van de Abdij die bouwvallig was geworden werd in 1863 afgebroken.

Ter illustratie geven we hierbij ook een foto van een mooie tekening gemaakt door A. Van Lokeren (1862?), uit de Atlas Goetghebuer, Gents Stadsarchief. Onder de tekening komt de volgende tekst voor: "Eglise et cloitres du Couvent Rijkke Gasthuys" (19b).

Wat de gebouwen betreft. Boven de pandgang, die gelegen was naast de kapel, afgebroken in 1863, werd de bibliotheek opgetrokken. Ook andere gebouwen van de oude abdij verdwenen; maar aan het klooster zelf werden niet zoveel veranderingen aangebracht. Wel vonden er in de loop van de 19de eeuw restauratie- en verbouwingswerken plaats. De gevel aan de Hoogstraat en de spreekkamers werden verbouwd. Ook tussen de jaren 1920 en 1930 vonden er aanpassings- en verbouwingswerken plaats.

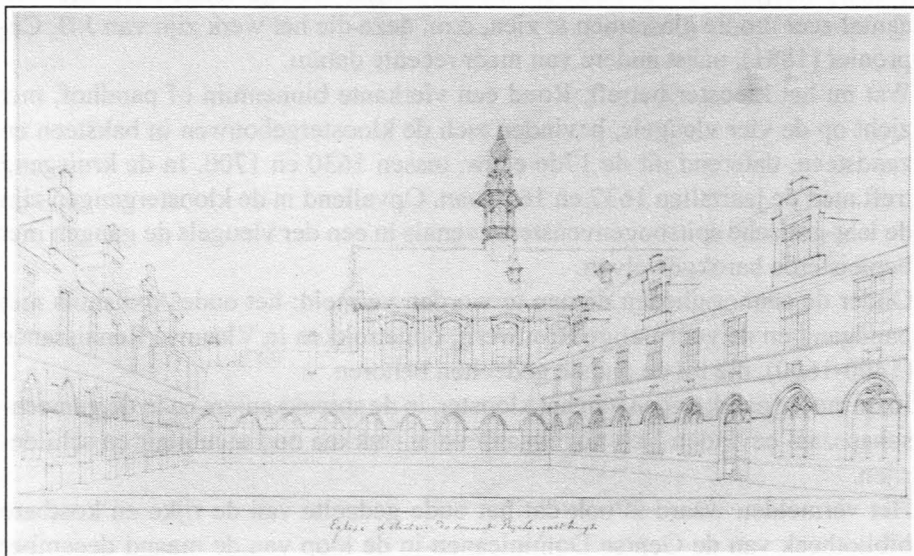

Fig. 19b. Hoogstraat. Het Rijke Gasthuis, tekening van A. Van Lokeren (1862) (?); Atlas Goetghebuer, Stadsarchief Gent.

Het "DOMINICANENKLOOSTER" ligt ingeplant in een blok, omsloten door de Hoogstraat, de Holstraat, de Rasphuisstraat en de Theresianenstraat. De ingang aan de kant van de Hoogstraat nr. 41 bevindt zich in een gebouw met een 19de-eeuwse gevel, die gedecapeerd werd; vier traveeën, drie bouwlagen. Rond de helft van deze eeuw onderging dit gebouw aanpassingswerken.

De kerk aan de Holstraat werd opgetrokken in neogotische stijl, met een hoge puntgevel tussen twee kleinere puntgevels, in baksteen en arduinverwerking, volgens een ontwerp van architect J.B. Van de Capelle. Boven de ingang van het kerkportaal prijkt in de gevel het jaartal 1854.

In de marge kan hier zeker worden vermeld dat ook in de jongste tijd een inspanning wordt geleverd om de Neogotiek, die naast het neoclassicisme in de 19de eeuw een zeer grote impact heeft gehad, terug in de belangstelling te brengen en er tevens een juister beeld van te brengen. In Gent werden er trouwens heel wat gebouwen in neogotische stijl opgetrokken. Aan de ontwikkeling van de Neogotiek in België is de naam verbonden van Jean Baptiste baron Bethune en zijn medewerkers evenals die van de Sint-Lucasscholen. Alhoewel er toch onmiddellijk dient te worden op gewezen, dat Neogotiek niet typisch een produkt is van die scholen. Deze stijl omvat veel meer. Er zijn ongetwijfeld mooie neogotische gebouwen maar er zijn er ook minder mooie.

Het neogotisch interieur van de driebeukige kerk verdient de aandacht; niet alleen omwille van de typische architectuur maar evenzeer wegens de mooie stukken die er zich bevinden: de altaren, het priesterkoor, de zeer fraaie 17de-eeuwse communiebank, de gebeeldhouwde predikstoel van 1867; de 19de-eeuwse neogotische biechtstoelen en het orgel. Er zijn in de kerk ook een aantal zeer mooie glasramen te zien, o.m. deze die het werk zijn van J.B. Capronier (1881), naast andere van meer recente datum.

Wat nu het klooster betreft. Rond een vierkante binnentuin of pandhof, met zicht op de vier vleugels, bevinden zich de kloostergebouwen in baksteen en zandsteen, daterend uit de 17de eeuw, tussen 1630 en 1700. In de kruisgang treft men de jaartallen 1637 en 1652 aan. Opvallend in de kloostergangen zijn de laat-gotische spitsbogenvensters evenals in een der vleugels de gangen met bepleisterde barokgewelven.

Onder de aanhorigheden dienen te worden vermeld: het oude Abdishuis met pandgang en de voormalige Brouwerij, opgetrokken in Vlaamse Renaissance (1400-1600), die tot de oudste gedeelten behoren.

In de mooie pandgangen van het klooster, in de spreekkamers en in de gemeenschapszaal bevinden zich nog waardevolle stukken oud meubilair en schilderijen.

Het vermelden waard is ook dat het oude gedeelte van de rijke en kostbare bibliotheek van de Gentse Dominicanen in de loop van de maand december 1991 overgebracht werd naar het Universitair Cultureel Centrum in het Pand in Onderbergen. Op die manier keerden de boeken terug naar de plaats waar de

Predikheren in 1228 hun klooster stichtten. De kerk aldaar werd opgericht omstreeks 1240 en boven de kloostergang werd in het jaar 1473, dank zij de vrijgevigheid van Margareta van York, de bibliotheek gebouwd. Ze bevatte een unieke verzameling boeken en middeleeuwse handschriften die echter uitermate zwaar te lijden had onder de beeldenstorm van 1566, waarover Marcus van Vaernewyck in zijn "Beroerlicke Tijden" een onthutsend verhaal bracht. Van de oorspronkelijke verzameling bleef weinig gespaard. Toch gaat het om een zeer kostbare collectie want later kwamen nog een aantal middeleeuwse stukken en handschriften de verzameling aanvullen. Het is een prijzenswaardig en gelukkig initiatief te noemen dat deze bibliotheek haar oude en historische locatie heeft teruggevonden. Het meubilair kwam mee. Langs de kant van de Hoogstraat zijn de oude kloostergebouwen aan het oog

Fig. 19c. Zicht op het Dominicanenklooster langs ingang Rasphuisstraat. Eigen foto, oktober 1994.

onttrokken maar langs de inrij aan de Rasphuisstraat heeft men nog een goed zicht op sommige delen van het mooie klooster en onder meer op het oude Abdishuis en de oude brouwerij. We geven hierbij een zicht op een deel van de kloostergebouwen genomen van aan de ingang aan de Rasphuisstraat (Fig. 19c). Een paar jaar geleden hebben de Paters Dominicanen twee vleugels van het klooster in erfpacht gegeven aan de Hogere Instituten van Sint-Lucas waarvan de architectenschool kampte met plaatsgebrek.

We verlaten de plaats waar heel wat zaken nog herinneren aan het Rijke Gasthuis en denken nog even terug aan al hetgeen er zich in de loop der eeuwen afgespeeld heeft. Toch een heel stukje geschiedenis.

Vorbij de ingang van het Dominicanenklooster, Hoogstraat nr. 41, en verder gaande richting Rasphuisstraat, zien we een aantal hoofdzakelijk 19de-eeuwse

Fig. 20. Hoogstraat, huizen met de nrs. 47 en 49 (midden), links nr. 45 en rechts deel van nr. 51. Eigen foto 1994.

of in de 19de eeuw verbouwde panden, die ook in de loop van deze eeuw veranderingen hebben ondergaan. De foto hierbij (Fig. 20) toont er enkele van, met centraal op de afbeelding deze met de nrs. 47 en 49.

De grote woning aan het huidig nr. 47, met bepleisterde en beschilderde lijstgevel, drie bouwlagen, vier traveeën, onder een zadeldak met pannen, met een rondbogige poort met bovenlicht, dateert uit de tweede helft van de 19de eeuw. Op het gelijkvloers en op de eerste verdieping zien we fraaie, gekleurde glasramen. In dit huis is het architectenbureau Bressers gevestigd.

Aan het nr. 49 staat eveneens een grote woonst met bepleisterde en beschilderde lijstgevel, vier traveeën, drie bouwlagen, onder zadeldak, die dagtekenen uit de tweede helft van de vorige eeuw. Op het gelijkvloers is er een poort met bovenlicht; op de eerste verdieping, met ballustrades, bevindt er zich boven de vensters een kroonlijst op consoles.

Op de hoek van de Rasphuisstraat en van de Hoogstraat (Oostzijde) staat aan het nr. 69 een huis met bepleisterde en beschilderde gevel onder zadeldak. Aan de kant van de Hoogstraat heeft het pand twee bouwlagen en vier traveeën waarvan de twee middenste, hoger dan de twee buitenste, bekroond zijn met een driehoekig fronton. Het gebouw zou dagtekenen uit de tweede helft van de 18de eeuw. De gevel heeft storende verbouwingen ondergaan. In dit hoekhuis is de apotheek Lampaert gevestigd.

G. BROGET
(t vervolgt)

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 355

Op 30 september 1904 stelde Paul Bergmans in de rubriek "Beeldhouwwerken - Koninklijk Muziekconservatorium, Hoogpoort - XVde eeuw" in het Frans een fiche op over

Schouwstijlen van de Vergaderzaal der Toezichtscommissie van het Koninklijk Muziekconservatorium

Deze karakteristieke schouwstijlen zijn afkomstig van een oud gebouw (Braemsteen) dat een deel uitmaakte van de stadsschool in de Onderstraat en dat gesloopt werd in 1903.

Ze bevonden zich in een grote zaal op de 2e verdieping die dienst deed als turnzaal. Ze waren ingevoegd in de muur die uitsteekt op het Werregarenstraatje. Ze werden in 1903 overgebracht naar de Achtersikkel en versieren nu de